

mok, könyvtárak és archívumok növekedését és fejlődését. Az egyik ilyen program a Nemzeti Irányítási Támogatás (*National Leadership Grant = NLG*), amely 1998 óta segíti a kutatás, a minősítés, a digitalizálás és az innovatív szolgáltatások megvalósítását.

A többszintű és különféle módokon megvalósuló együttműködés az NLG sikeres projektjeinek lényeges eleme, különösen azokban az esetekben, amikor a program az új technológiák átvételére irányult.

A *Library Hi Tech* folyóirat 2004-ben tematikus számot szentelt az NLG által támogatott sikeres projektek közül hét bemutatásának. A sikertörténetek között szerepel:

- A Colorado digitalizálási program: egy sikeres együttműködési történet (*The Colorado digitization program: a collaboration success story – Colorado*);
- Metaadatok újraértékelése, a múzeumi és könyvtári határok egyesítése (*Metadata rematrixed, merging museum and library boundaries – Florida*);
- Online multimédia múzeum kiállítása: esettanulmány a technológia és együttműködés területén (*Online Multimedia Museum exhibits: a case study in technology and collaboration – the Colorado Plateau region of the Western US*);
- Online kézikönyv Walt Whitman szétszóródott kéziratához (*An online guide to Walt Whitman's dispersed manuscripts*);

- A Maine-i zenélődoboz: kísérleti projekt egy digitális zenei könyvtár létrehozásához (*The Maine Music Box: a pilot project to create a digital music library*);
- A technológiák és a tervezési szolgáltatások alkalmassá tétele közös internetes gyűjtemény-építésre (*Enabling technologies and service designs for collaborative internet collection building*);
- A gyűjtemények keresése és felfedezése: az IMLS digitális gyűjteményei és tartalmi projektje (*Search and discovery across collections: the IMLS digital collections and content project*).

Az IMLS 2004-ben harmadik és utolsó alkalommal hirdette meg az NLG-t: 44 múzeumnak és könyvtárnak nem egészen 14 millió dollárt juttatott, amelyet a projekt résztvevői további 14 millió dollárral egészítettek ki. A kedvezményezettek között található a Digitális Könyvtári Szövetség (*Digital Library Federation*), amely a Nyitott Gyűjtemények Kezdeményezés (*Open Archives Initiatives = OAI*) második generációjának fejlesztésére vállalkozott, több digitalizálási projekt és közkönyvtár.

/COLE, Timothy W.–SHREEVES, Sarah L.: *The IMLS NLG program: fostering collaboration.* = *Library Hi Tech*, 22. köt. 3. sz. 2004. p. 246–248. *Library Journal*, 2004. október 15. <http://www.libraryjournal.com/index.asp?layout=articlePrint&articleID=CA470979/>

(Jáki Éva)

A forgalom és az anyagi ráfordítások növekedése az USA nyilvános könyvtáraiban 2003-ban

Az amerikai nyilvános könyvtárak forgalmi indexe 2003-ban 6%-kal (108-ról 115-re) nőtt 2002-höz képest, míg a kiadások 3%-kal (113-ról 116-ra). A 2003-as költségvetési év adatai a 2000. év szintjén maradtak. Az adatszolgáltatásra ugyanazt a 300 nyilvános – 25 000 vagy annál több olvasót kiszolgáló – könyvtárat kérték fel, amelyet 2002-ben is. Közülük ezúttal 298-an szolgáltatott adatokat. Az adatszolgáltatásból kimaradt két könyvtár közül az egyik elutasította az együttműködést, a másik megszűnt.

Az adatszolgáltatásban részt vevő könyvtárak aszerint rétegződnek, hogy a kölcsönzés és a

ráfordítások hogyan változtak 1993 és 1997 között (*Az USA közkönyvtárai* c. kiadványnak megfelelően). Az adatszolgáltatásból kimaradt két könyvtár adatainak hiánya csak minimálisan befolyásolja a Library Research Center vizsgálatának eredményét.

A kutatók az 1994 és 2003 közötti adatokat könyvtáranként elkülönítve rögzítették. Minden év eredményét a magasabbtól az alacsonyabb felé haladva sorba rendezték, és indexként a középső értéket választották. Mivel kiinduló értéknek (= 100) a 2000. év adatait vették, ehhez viszonyítva számolták ki az 1994–2003. éveket.

Az amerikai nyilvános könyvtárakból választott minta éves mutatói 1994–2003 között

	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
A könyvtárak száma	112	112	112	112	112	112	300	300	300	298
Kölcsönzés	91	93	94	99	98	97	100	104	108	115
Ráfordítások	70	74	78	84	88	92	100	106	113	116
Ráfordítások 2000 \$-ban	81	84	86	90	93	95	100	103	108	109

A kölcsönzések %-os megoszlása (középtérték)

	1998	1999	2000	2001	2002	2003
A könyvtárak száma	94	98	239	245	254	219
Felnőtt	63	62	64	64	63	63
Ifjúság	37	38	36	36	37	37

A ráfordítások %-os megoszlása (középtérték)

	1998	1999	2000	2001	2002	2003
A könyvtárak száma	112	112	300	291	298	298
Bér	64	65	64	65	66	69
Dologi kiadások	16	16	16	15	15	17
Egyéb	20	19	20	20	19	14

A kölcsönzések és a ráfordítások éves indexei (középtérték)

	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Felnőtt kölcsönzés	89	93	95	97	95	98	100	104	107	125
Ifjúsági kölcsönzés	89	91	96	93	100	95	100	102	106	115
Bér	74	78	81	82	87	95	100	107	115	128
Dologi kiadások	67	73	78	81	87	94	100	104	107	103
Egyéb kiadások	71	72	77	88	94	89	100	106	109	111

Egyéb mérőszámok (középtérték)

	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Egy főre jutó kölcsönzés	6,2	6	5,4	5,7	6,1	6,3
Egy főre jutó ráfordítás (\$)	20,43	19,85	20,50	22,32	23,82	24,15
Egy tételre jutó ráfordítás (\$)	3,34	3,63	3,83	3,87	4,06	3,95
Egy főre jutó dologi kiadás (\$)	3,21	3,36	3,16	3,40	3,43	3,42

A felnőttek és a fiatalok kölcsönzése

A minta 73%-a, 219 nyilvános könyvtár bonyolította le 2003-ban a felnőtt és ifjúsági kölcsönzést. A felnőttek kölcsönzése jelentősen, 14%-kal nőtt ebben az évben, míg az ifjúsági kölcsönzés 8%-kal. Mind az ifjúság, mind a felnőttek forgalma nőtt 1994 óta. A felnőttek és az ifjúság kölcsönzésének

egymáshoz viszonyított aránya nem változott: 63% volt a felnőttek kölcsönzése, és 37% az ifjúsági.

Éves ráfordítások

A kereseti index 10%-kal, 115-ről 128-ra nőtt 2002 és 2003 között. A dologi kiadásokra fordított pénz

4%-kal csökkent, az egyéb kiadások 2%-kal nőttek. A működési költségek 2003-ban a következőképpen alakultak:

- 69% bér,
- 17% dologi kiadás,
- 14% egyéb.

Az egy főre jutó kölcsönzés 3%-kal nőtt, a ráfordítások egységnyi növekedése 1% volt. A kölcsön-

zésre fordított egységnyi kiadás 3%-kal csökkent. Az egy főre jutó dologi kiadások 1%-nál kevesebbel csökkentek.

/CLEVINGER, Charity L.: Public library circulation and expenditures increase in 2003. = American Libraries, 35. köt. 10. sz. 2004. p. 47–48./

(Wéber Katalin)

Mi az a „nagy üzlet”, és miért rossz üzlet ez az egyetemeknek?

Az információs érték lánc

Mark Bide szerint az információs szolgáltatási láncban a következő tevékenységeket vagy funkciókat lehet azonosítani: létrehozás, közreadás, gyűjtés, hozzáférés és használat. Mindegyik tevékenység többé-kevésbé értéket ad az információhoz egészen addig, amíg hasznosítják, azaz az értéket realizálják.

A lánc minden eleme érinti a márka (branding) vagy a hitelesség (authority) egy-egy elemét. Például: a hitelesség a megbízhatóságot, az elismertséget, a tapasztalatot érinti, a márka pedig a tartalmat és a minőséget. Hasonlóképpen mindegyik elemében kisebb-nagyobb szerepe van a monopóliumnak, ami az információs piacon különösen fontos. Az elektronikus információt a nyomtatottól megkülönböztető tényezők sorában az egyik legjelentősebb a termékről a szolgáltatásra történő átállás. Míg a nyomtatott információ (könyv, folyóirat = termék) előállítás, terjesztése, tárolása és kezelése több munkát és költséget igényel, addig az elektronikus információ közvetítői (a könyvtárak és mások) általában a hozzáférést biztosítják, azaz szolgáltatást nyújtanak.

A pénz mint értékmérő

Kövessük az értékteremtő láncban a pénz útját:

1. Független szerző (akinek nem munkaköri feladata, hogy írjon) esetében a népszerű szépirodalom terén az anyagi elismerés hajlamos a szerzőt érinteni.
2. A tudományos cikkek szerzői általában nem kapnak honoráriumot, vagy nagyon keveset; másrészt a tudományos folyóiratok az ő műveikre támaszkodnak. Ezt a függőséget azonban

nem tükrözik a gazdasági viszonyok: ugyanis a kiadó élvezzi a közreadás közvetlen pénzügyi eredményeit.

A kiadók tulajdonképpen kétféle szolgáltatást nyújtanak: egyrészt terjesztik az információt, másrészt a minőség biztosításával ők garantálják a hitelességet. A terjesztéssel bárki foglalkozhat, akinek hálózati kapcsolata van, így a tudósok és a szakemberek is rendszeresen használják az elektronikus postát vagy más hasonló eszközöket eredményeik terjesztésére. Itt tehát a kulcspont az, ami a könyvterjesztőt megkülönbözteti a folyóiratügynöktől: a könyvterjesztők saját láncukban nagyobb megbecsülésnek örvendenek, ami részben a kiadótól kivívott árengedményeknek köszönhető. Míg egy könyvért akár 50%-kal lehet kevesebbet fizetni egy szupermarketben, addig a folyóiratügynökségek átlagosan 7%-os engedményt tudnak adni a nyomtatott példányok esetében.

Úgy tűnik, hogy a tudományos folyóiratokban történő publikálás értékét elsősorban a szerkesztői és lektorálási folyamatnak köszönheti, nem a terjesztésnek. Ezt az értékrendet egyes szerzők a 17. századig vezetik vissza. Nem szabad elfelejteni azt sem, hogy a tudományos cikkek szerzőinek a publikálás közvetett hasznát jelent: a publikálás, különösen egy tekintélyes szaklapban a tudományos kutatás finanszírozását és támogatását segíti elő. Ezért az eredmények közzététele személyes és intézményi érdek egyaránt. Az intézmény érdekeltsége az Egyesült Királyságban még inkább nyilvánvaló, ahol az ötévenként ismétlődő értékelés (Research Assessment Exercise) során az egyetemi karokat rangsorolják, és a legjobbknak nagy összegeket adnak. Ebből következően jelentős anyagi érdekek fűződnek ahhoz, hogy folytatódjék a publikálás a meglévő tudományos folyó-